

FIGYELŐ.

A Bánk bán-vita.

Minap a sajtóban egy érdekes irodalmi vita zajlott le, amely az irodalomtörténeti álláspont teljes győzelmével végződött.

Arról folyt a szó, hogy Katona Bánk bánját a Nemzeti Színház új rendezésben hozza színre s ez alkalommal a darabot át lehetne-e dolgozni?

A vita elvi tartalma és gyakorlati eredménye megokolja, hogy folyóiratunk foglalkozzék vele. Mint hozzánk illik, a forrásokat meg fogjuk szólaltatni.

1. Hevesi Sándor nyilatkozata.

A vita első okirata az a nyilatkozat, amelyet Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója, a Pesti Naplónak tett s amely a nevezett lapnak október 21-i (vasárnapi) számában jelent meg a következő főcímmel: *Hevesi Sándor átdolgozza a Bánk bán*t. A közlemény a bevezetéssel együtt így szól:

A Nemzeti Színház tájékán napok óta nagy titokban suttognak arról a „nagy“ tervről, amellyel Hevesi Sándor, a Nemzeti Színház igazgatója foglalkozik. Hevesi Katona József Bánk bánját akarja olyan rendezésben és olyan dramaturgiai változtatásokkal színrehozni, amilyenre példa eddig egyik klasszikus magyar darab reprízénél sem volt. Hevesi Sándor erről a tervéről a következőket mondotta nekünk:

— A Bánk bán elismerten a legjobb magyar klasszikus tragédia és mégis színpadi karrier dolgában messzire elmarad más magyar darabok mögött. Mi ennek az oka? Ez a kérdés engem tulajdonképen már huszonnyolc év óta gyötör. 1901-ben Beöthy Zsolt felszólítására készítettem egy magyarázó kiadást a Bánk bánról. Akkoriban fél évet kizárólag ennek a darabnak tanulmányozásával töltöttem s ugyanakkor felkutattam minden olyan forrásművet, amely erre a darabra vonatkozhatik. Amikor a Nemzeti Színházhoz kerültem, mint rendező, és azóta is, amióta igazgató vagyok, úgyszólván minden Bánk bán előadáson jelen voltam. És állandóan azt tapasztaltam, hogy

soha, egyetlen színésznek sem volt azok közül igazi sikere, akik Bánkot ábrázolták és hogy ugyanakkor a közönség magával a darabbal szemben is bizonyos tartózkodást tanúsított. Visszamentem a multba, hogy nyolcvan év kritikáiból megállapíthassam, vajjon mi volt kezdettől fogva a Bánk bán sorsa. Bámulatos, hogy minden egyes régi kritikában is dicsérik a darabot, valamennyi szereplőt is, csak épen állandóan Bánk bán szerepével van valami baj. Úgy éreztem, hogy ez már csakugyan nem lehet pusztán véletlen. Épen erre a szerepre nem találtak volna eddig az egymást követő ragyogóbbnál ragyogóbb gárda tagjai között megfelelő színészt? Ez egész valószínűtlen tehát mégis valami hibának kell lenni, még pedig olyan hibának, amelyet az előadás a darab jelen formájában nem tud kiküszöbölni.

— És végre is rájöttem egy nagyon egyszerű dologra: Vörösmarty Mihály, aki nemcsak igen nagy költő volt, hanem igen nagy kritikus is, a Bánk bánról, amikor az először került a Nemzeti Színházban színpadra, kritikát írt és ebben megmondott mindent, amit egy mai dramaturg erről a darabról mondani tudhatna. Amikor elolvastam ezt a kritikát, hirtelen felmerült bennem az az ötlet, hogy vajjon nem lehetne-e azokat a kifogásokat, amelyeket Vörösmarty Mihály oly hihetetlen irodalmi és színpadi érzékkel megfogalmazott, teljes egészükben ma is figyelembe venni és vajjon nem lehetne-e ezeknek a kifogásoknak alapján a megjavított darabot most így előadni? Természetesen, ezek az úgynevezett változtatások semmit sem érhetnek magának a remekműnek a lényegéből, azonban mivel Katona József ezt a drámáját 23 éves korában írta, bizonyos, hogy vannak a darabban dolgok, amelyek kezdetlegesekek és nem méltók az egész darabhoz.

Az a meggyőződés, hogy ha Vörösmarty szellemében végrehajtjuk ezeket a változtatásokat, a Bánk bán minden nagy irodalmi értéke mellett is a leghatásosabb és a legsikeresebb színdarab lehet.

— Mivel azonban ez az újítás nagy felelősséggel jár, mielőtt a változtatásokat elvégezném, meghívom a budapesti napilapok kritikusait a Nemzeti Színházba s javaslataimat előszóval és írásban eléjük terjesztem, hogy azután kellően megvitathassák s a vita eredményéhez képest döntsek véglegesen én is.

— Arról van szó, hogy a jövőben ne csak kegyeletből adjuk elő a Bánk bánt az ifjúság számára évente egyszer-kétszer, hanem, hogy ebből a drámából is ugyanolyan sikerű darab legyen, mint amilyen Az ember tragédiája, vagy mint például az Aranyember. Nem akarok belenyugodni abba, ami kilencven éven át történt. En a Bánk bán számára nagy sikert akarok s ezért úgy nézem ezt a drámát, mintha Katona József tegnap nyujtotta volna be hozzám s így csak azért adom elő, mert a lehető legnagyobb sikert várom tőle. Nem akarok elmenni a Nemzeti Színháztól addig, amíg Katona Józsefnek nincs nálunk nagy sikere. Mert szent meggyőződés, hogy ha ezt a darabot teljesen átrendezzük és megfelelő, komoly dramaturgiai változtatásokat eszközölünk rajta, ez a darab lesz az, amely a siker nagysága szempontjából is eseményt fog jelenteni.

Ez a közlemény a közvéleményben élénk visszhangot keltett. Egyes lapok némi színezéssel kommentálták a szándékot. Utólag Hevesi Sándor épen annak tulajdonítja a zavart, hogy

nem az interjút olvassák el azok, akik ellene szóltak a tervnek s akiknek felszólalását alább közöljük, hanem bizonyos tendenciával megírt újságközleményeket. Tudomásunk szerint mind Négyesy László, mind Szász Károly az itt közölt nyilatkozatot olvasták; ha ez a Hevesi Sándor nyilatkozata, akkor nem történt részükről mulasztás.

Utólag azt is kijelenti Hevesi Sándor, hogy ő csak szcenikai változtatásokat akar végezni és eszeágában sem volt a Bánk bánt átdolgozni. Ezzel úgy vannak a terv ellenzői feltüntetve, mint akik bizonyos félremagyarázásoknak hitelt adva, egészen fölösleges munkát végeztek volna. Hevesi Sándor szavának hitelt kell adnunk. De Hevesinek is el kell ismernie, hogy az ő nyilatkozata ugyancsak félreérthető. Hiszen ő maga mondja, hogy Vörösmarty kifogásait akarja teljes egészükben figyelembe venni, és az ezen kifogások alapján megjavított darabot akarja előadatni. Vörösmartynak pedig első kifogása az, hogy legkevésbé sikerült Bánk karaktere, mert nem látjuk benne a kellő szilárdságot. Ha tehát Vörösmarty szellemében hajtjuk végre a változtatásokat, akkor elsősorban is Bánk bán jellemének bizonyos megszilárdítását értheti minden olvasó. Hevesi ugyanebben a nyilatkozatában nem győzi hangsúlyozni, hogy Bánk szerepével volt mindig baj, a Bánkot ábrázoló színészeknek nem volt soha igazi sikerük. Mit gondoljon bármily tárgyilagosan gondolkozó ember is mást, mint hogy itt Bánk szerepéhez akarnak hozzányúlni, az átdolgozás Bánk alakját szilárdabbá és hatásosabbá akarja tenni? Holmi szcenikai újra rendezést nem szoktak ilyen módon megokolni. A hírlapi félremagyarázás pedig már magában a Pesti Naplóban megkezdődött, a címmel, mely szerint Hevesi *átdolgozza* a Bánk bánt, s a beharangozással, mely szerint olyan dramaturgiai változtatások lesznek, amilyenre példa egyik klasszikus magyar darab reprise-énél sem volt. Hevesi is elmulasztotta ezt a félremagyarázást helyreigazítani és csak a vita előrehaladt állapotában jelentette ki, hogy nem átdolgozásról van szó.

2. Herczeg Ferenc nyilatkozata.

A Budapesti Hírlap véleményt kért négy írótól, úgymint Herczeg Ferenctől, Császár Elemértől, Négyesy Lászlótól és Szász Károlytól. Ez írók nyilatkozatait a B. H. október 24—27.

számaiban közölte. Herceg Ferenc véleménye a B. H. szerint következő:

— Hallottam Hevesi Sándor ötletéről, amely Bánk bán átdolgozására, mondjuk színpadképesebbé tételére vonatkozik és nagyon érdekesnek találok a gondolatot. A nagy írónak kijáró kegyelet ebben az esetben nincs veszedelemben. Sőt elenkezően, maga az ötlet meghódolás Katona József géniusza előtt. Ha a rendező, vagy az író szükségét érzi, hogy egy százesztendő szín-darabot új köntösben vigyen a közönség elé, ez annak a jele, hogy halhatatlan élet lüktet a színdarabban.

— Ez nem olyan istenkísértő vállalkozás, mintha valaki át akarná fésteni Munkácsi egyik híres vásznát. A Bánk bán esetében az eredeti műremek sértetlenül megmarad, az átdolgozó egy művészi variánssal lép a nyilvánosság elé. Az esetleges erkölcsi haszon Katona Józsefé, mert az experimentum sikere új koszorúkkal fonja körül a nevét, a rizikó azonban egészen Hevesi Sándoré, mert ha nem sikerül a próbálkozása, annak nem Katona, hanem ő adja meg az árát.

— A feladat kényes és nehéz, mert aki Bánk bánt közelebb akarja hozni a mai közönség értelméhez, annak nemcsak újjá kell jelenetnie a darabot, hanem hozzá kell nyulnia magának a főhősnek, Bánknak jellemrajzához is. Mert bizonyos, hogy ez a mélabús és kiszámíthatatlan tépelődő volt a főakadálya annak, hogy a szomorújáték elérje a népszerűségnek azt a fokát, amelyre egyéb költői jelességei predesztinálják.

— Azt olvastam, hogy Hevesi Sándor a fővárosi kritikuskokat ankétra akarja hívni a Bánk bán-ügyben. Ez az ankét legfeljebb csak arra lehet jó, hogy némi hátvédot adjon az igazgatónak a kegyeletisértés esetleges vádjá ellen. Azt azonban, hogy meg szabad-e egyáltalában csinálni az experimentumot, vagy sem, ma senki fia nem tudja eldönteni. Meg szabad csinálni, ha sikerül, — nem szabad megcsinálni, ha nem sikerül. Szóval: a felelőség Hevesi Sándoré.

A mai magyar írók közül mindenesetre ő a leghivatottabb arra, hogy a kezébe vegye a Bánk bán-kérdést. Azt ajánlanám, ne is kérjen tanácsot senkitől, hanem vágjon neki a munkának; a kritikuskok véleményét pedig kérdezze meg majd a főpróba után.

Ez a nyilatkozat is úgy fogta fel Hevesi szándékát, hogy a Bánk bánt át akarja dolgozni. A felelőséget a kísérletezőre hárítja, de a próbát lehetségesnek tartja, sőt Bánk jellemének a módosítására is szabad kezet ad a kísérletezőnek.

3. Császár Elemér nyilatkozata.

— A költőhöz, érzésem szerint, hozzáadni nem szabad, amint hogy elvenni sem lehet belőle. Ez egészen világos. A rendezők és dramaturgok bizonyos változtatásokat minden darabon tehetnek és tesznek is, de átdolgozni sem az egész darabot, sem egyes alakot nem lehet annak veszedelme nélkül, hogy a darab lényege megváltozzék.

— Ha Hevesi úgy érzi, hogy a Bánk bánból lehet nagyobb hatású darabot csinálni s ehhez elegendő erőt érez, tegye meg, de ne elégedjék meg a napi-

lapok kritikusa'nak véleményével, hanem jelentesse meg ezt a Hevesi—Katonabánk bánt könyvalakban, hogy minden komoly tudósnak alkalma legyen az alkotást alaposan megbírálni és felette ítéletet mondani.

— E nélkül, úgy gondolom, nem szabad a megjavított Bánk bánt színpadra vinni, még abban az esetben sem, ha Hevesinek tervezett munkája a legnagyobb mértékben sikerülne.

Értesülésünk szerint Császár Elemér még két más lényeges dolgot is mondott, amit azonban a lap tudósítója nem figyelt meg eléggé. 1. Mi nem a Bánk bán-mondát akarjuk a színpadon látni valamilyen feldolgozásban, hanem a Katona Bánk bánját. 2. Ha egyszer a Nemzeti Színház igazgatója átdolgozza a Bánk bánt, akkor belátható ideig nem látja a közönség Katona művét, hanem az átformált művet.

4. Jánosy Gábor képviselőházi beszéde.

Amely napon ez a közlemény megjelent, a képviselőház ülésén is szövéttette az ügyet *Jánosy Gábor* képviselő.

— Nem tételezem föl a magyar Nemzeti Színháznak, a magyar színművészeti irodalom és közszellem klasszikus letéteményesének és hajlékának jelenlegi kiváló, jeles, tudós igazgatójáról, hogy Katona József remekéhez avatatlan kézzel hozzányuljon. (Úgy van! Úgy van!) Egy betűt ahhoz hozzátenni, egy betűt, egy szót abból elvenni nem lehet és nem szabad, mert Katona József megmozdulna a kecskeméti temetőben lévő sírjában. En megértem azt, ha a Nemzeti Színház igazgatója jószándékkal elteve azt óhajtja, hogy nem tudom, talán sorozatos előadásokban alkalmazza színre, talán a mostani pszichének, a mai dekadens, beteg, majdnem azt mondhatnám, ennek a rothadt erkölcsű korszaknak, hogy ennek ízlése szerint fogja majd ezt a remekművet beállítani a Nemzeti Színház színpadára, hogy óriási, mondjuk kasszasikerek, meg nem tudom, micsoda irodalmi szenzációk következzenek ebből. Inkább maradjon Katona József remeke továbbra is előadatlanul, legyen az csak a csendes, magyar, szomorú hajlékok lakosainak, a magyar intellektuelknek imádságos könyve, inkább magukban olvasgassák, magukban búsongjanak, lelkesedjenek és épüljenek annak örökértékű tanításain, de a nemzet első színpadára ezt megváltoztatott alakban hozni, azt hiszem merénylet volna a magyar nemzet élő lelkiismerete ellen. (Úgy van! Úgy van!) A jószándékot nem vitatom el a Nemzeti Színház igazgatójától, de lehetetlennek tartom, hogy ezt a merényletet megvalósítsa. (Helyeslés.)

Ennek a Házban nem lett folytatása, mert a következő két nap meghozta a döntést a Budapesti Hírlapban. Ugyanaznap (okt. 27.), mikor a reggeli lapok Jánosy felszólalását közölték, adta ki a B. H. Négyesy László alábbi nyilatkozatát, amely azután Hevesi Sándort helyesbített nyilatkozásra bírta.

5. Négyesy László nyilatkozata.

— Nem csodálkozom az ötleten. Egy nagybecsvágyú és tudású színigazgató és igen talentumos, nagygyakorlatú rendező, maga is számottevő színpadi szerző, miután annyi író műveit színre igazgatta, átgyúrta és átgyúrta, híres regényeket hatásos színdarabokká dolgozott át: végre könnyen azt hiheti, hogy minden élő és holt szerző műve csak anyag a színigazgató, vagy rendező kezében, amely anyagot ő a hatás érdekében belátás szerint gyúrhat, szabadalhat, alakíthat. A mai művészetelmélet a rendező munkáját alkotó művészi munkának ismeri el, sőt némelyek többre értékelik a legkiválóbb színészekénél, még a költőénél is, mert hiszen azt a nagy összesített művészetet, a színpadon folyó életet ezek adalékaiból az ő fantáziája, leleménye, ügyessége teremti meg. A rendezés művészete ma egyes központokban lázas elméleti, gyakorlati, kísérleti tanulmányozás tárgya. A rendező munka értéke megnőtt, a rendezők mindinkább szuverén hatalmat éreznek írókkal és színészekkel szemben. Nem csoda, — mondom, — ha egy különben is kiváló rendező arra a gondolatra merészkedik, hogy ő a legjobb magyar tragédiát megjavítja.

— Ilyen vállalkozás azonban tilos. Sok érzésbe beleütközik, igazi sikert pedig nem ígér.

— A Bánk bánon szabad mindazt a változtatást megtenni, amire technikai szempontból szükség van; szabad belőle — a lélektani szerkezet kára nélkül — törölni, némely jeleneteket átcsoportosítani. De hogy valaki, akár az igazgató, akár más költő, ha még oly javító szándékkal is, a mű megalkotásába beleavatkozzék, az megengedhetetlen.

— Hevesi Sándor Bánk jellemét akarja erélyesebbé tenni. Ez már nem a szokásos dramaturgiai változtatás, hanem az alkotó munkába való beavatkozás.

— Katona József nem kérte fel Hevesi Sándort, hogy művébe beledolgozzon. Igaz, ezt nem is tehetné. Csak Hevesi Sándor tisztelheti meg a majdnem száz éve meghalt költőt azzal, hogy szerzőtársául ajánlkozik. Azonban ez a szolgálat is, bármily jóakaró, mégis egyoldalú, mert ehhez viszont nem szerezhető meg a költő hozzájárulása. Már pedig ez mégis csak szükséges volna. A szellemi tulajdonjog megmaradt, ha az anyagi tulajdonjog elévült is. Az a mű a Katona Józsefé. Az volt életében, az marad holta után is mindenkorra. Ahogy ő megírta, úgy hagyta ránk, és úgy fogadta el szent letétképen és tartja tiszteltben egy század óta a magyar közönség, az irodalom és művészet. Nekünk van egy Katona-féle Bánk bánunk, nem lehet holnaptól fogva egy Katona—Hevesi-féle Bánk bánunk.

— Vannak a Bánk bánnak hiányai, ki tagadná? De most már hagyjuk a művet úgy, amint van. Ne tegyük se jobbá, se rosszabbá. Ha jószándékkal nyúlunk is hozzá, a kegyeletből kegyeletstértés lehet. Sokan akár szentségtörésnek is mondhatják.

— Igaz, hogy a Bánk bán ma közvagyon, az egész nemzet szellemi tulajdonába ment át, a nemzet szelleme tovább is dolgozhat rajta, alakíthatja, tökéletesítheti, mint ahogy a népdalok is folyton módosulnak a közszéjjel és úgy élnek. De más egy kis dal és más egy ilyen bonyolult nagy egyéni alkotás viszonya a kollektív lélekhez.

— Ha ma az egyik igazgató átalakítja a Bánk jellemét, holnap egy másiknak eszébe jut átalakítani a Gertrudisét, egy harmadiknak a Melindáét. Hol lesz itt megállás? Nem közvagyon lesz a Bánk bán, hanem közpréda.

— A legfőbb baj pedig az, hogy a beavatkozástól esztétikai sikert nem várhatunk. Legfeljebb a külső színpadi hatás fokozását, de igazi belső művészeti értéket nem.

— Hogy egy olyan szerves műalkotásba, aminő a Bánk báné, más valaki sikerrel belenyúlhasson, annak legalább akkora drámaköltőnek kellene lenni, mint Katona volt, legalább annyira megélni még egyszer az egész mű fogadását, beletenni Bánk alakjának nemos ércét még egyszer egy olyan hőfokú kohóba, aminő a Katona ihlete volt, abban megolvasztani s azután edzeni keményebbé. Hol veszi a Nemzeti Színház jeles igazgatója ezt a költőt? Ezt a keményebbre edzést hideg úton nem lehet megcsinálni. Kritikusok értekezleti eszmecserejéből fakadó ihlet kevés lesz ide. Maga Vörösmarty sem gondolt arra — mert Hevesi úr ő rá hivatkozik az erélytelenség kérdésében —, hogy a címszerep átdolgozását javasolja, csak azt ajánlja, hogy a játék vigyen a főalakba több erélyt.

— Hevesi úr a közlemény szerint csak a nádor jellemét akarja megkeményíteni, a darab lényegét nem érné változtatás. Tehát valami olyas műveletről volna szó, ahogy a Lánchidat megmerevítették. De lehet-e Bánk jellemét megváltoztatni a darab sérelme nélkül? Hiszen a Bánk jellemére van felépítve az egész dráma. Ha Bánk nem az, aki; ha erélyét folyton nem mérsékli a törvényesség tisztelete és a megbizonyosodás szükségének érzése; ha Bánk hamarabb szabad folyást enged erélyének és hamarabb közbe csap: akkor Ottót és az idegen élődsi népséget az elégtelenség támogatásával menten kisöpri a királyi udvarból, Melinda meg van mentve, és — nincs dráma. De Bánk roppant erélyt fordít saját roppant erélyének gátak közé szorítására mindig meg akarja tartani a törvényességet, mint Gloucester lord protector a Shakespeare VI. Henrikjében; folyton keresi a bizonyosságot, — és végre is úgy jár, mint Hamlet: amikorra tesz, akkorra szenvedélyében maga is vakon cselekszik, akkorra elkésett mindentől, senkit és semmit meg nem ment, se feleségét, se a nemzeti pártot, ellenben mindent elveszít, családi boldogságát, nejét, rokonait, barátait, az igaz ügyet, még a törén pirosuló vér elégtétele sem marad meg neki. Ez a cselekvény csak abból a jellemből folytatható szervesen, amelyet Katona alkotott. Ha pedig megmarad a cselekvény, akkor Bánk legfeljebb jobban pattoghat, de még kirívóbb lesz, hogy erélyével csak tüntet.

— A Nemzeti Színháznak sem lehet hivatása, hogy nem is kétes sikerű próbálkozásoknak kísérleti helye legyen. Bizonytal maga fogja ezt érezni legjobban a kitűnő igazgató.

— Az irodalomnak és művészetnek ez ügyben mindenesetre vétőt kell mondania.

Ez a nyilatkozat helyesbített, illetőleg szabatosabb megnyilatkozásra bírta Hevesi Sándort. A B. H. főszerkesztőjéhez intézett levele másnap jelent meg, október 28-án. A lap azonban

ugyanezen számban közzétette még Szász Károly következő nyilatkozatát, mely főleg az irodalomtörténeti tényállásra vet helyes világot.

6. Szász Károly nyilatkozata.

— Őszintén szólva, nem tudom, miért nincs megelégedve Hevesi a Bánk bán színpadi sikereivel? A Nemzeti Színház, sajnos, sokszor néha hosszú éveken át teljességgel elhanyagolta, nem is adatta a legkitűnőbb magyar történeti szomorújátékot. A közönség azonban, az én tapasztalatom szerint — pedig láttam Bánk bánt vagy húszszor — mindig zajos, sokszor tüntető tetzesséssel fogadta úgy a darabot, mint az előadást.

— Vörösmarty azt a kritikát, amire Hevesi utal, 1839 tavaszán írta az „Athenaeum“-ba, mikor a pesti magyar színpadon először került színre Bánk, Egressy Gábor juttatására. „Legkevesebbé sikerült — mondja Vörösmarty — Bánk karaktere, kiből nem látjuk ama szilárdságot, mely az általa elkövetett merész s nagy felelősségű tettehez kívántatik.“ Ez az egyik kifogás. A továbbiak: „Csupán a IV. felvonást kívánnók kiigazíttatni, mely hosszú és fárasztó, s kihagyatni azt, amidőn Bánk bán együtt találja Melindával Ottót...“

— Egyáltalában nem első eset, hogy egy későbbi korban minden tekintetben nagyszerűnek elismert irodalmi művet a kortársak nem értenek meg jól és nem méltányolnak eléggé. Hiszen ha annak a bíráló-bizottságnak ítéletére akarna valaki ma támaszkodni, amely elé került volna annak idején Bánk bán, mint pályamű, — akkor ugyan soha sem kerülne műsorra ez a hatalmas tragédia, mert hiszen a pályázat eredményének megállapításánál Bánk bán még csak szóba sem jött. Igaz, hogy Vörösmarty sokkal jobb judiciumú kritikus volt, mint Döbrentei, aki — Gyulai szavai szerint — „irányt adott“ a bizottságban a bírálóknak, de Vörösmarty sem merült bele igazán Bánk bán tanulmányozásába, s távolról sem volt az a boncoló kritikai elme, mint Gyulai, ki később egész könyvet írt Katonáról és művéről, s ki pontrólpontra bebizonyította Vörösmarty kifogásainak tarthatatlanságát.

— Vörösmarty oly dolgokat mond hibáknak — írja Gyulai —, melyek részint a tragikái alap szükséges következményei, részint a helyzet- és jellemből folyó mozzanatok. — Bánk tragikuma az — fejtegeti tovább a nagy kritikus —, hogy „önbíráskodva nemcsak a társadalmi rend ellen támad fel, hanem önmagának erkölcsi létalapja ellen is... S vajjon így fölfogva e tragédiát, nem enyészik-e el Vörösmarty vádjá, hogy Bánkban nincs meg az a szilárdság, mely az általa elkövetett merész és nagyfelelősségű tethez kívántatik?... Minő szilárdságot követel Vörösmarty?... Ha Bánk szilárdan ragaszkodik elvéhez, melyek jelleme alapjául szolgálnak, nem ölheti meg a királynét... Vörösmarty szintoly jogosan hibáztathatná Macbethet is, ki nagyravágyó, mégis oly vontatva és leginkább neje unszolására öli meg a királyt...“

Vörösmarty hibának minősíti azt is, hogy Bánk — együtt találván Ottót és Melindát — nem rohan a gaz csábítóra. Am Gyulai részletesen és meggyőzően kifejti, hogy „alapos külső és belső okok igazolják e jelenetet.“

De Gyulain kívül még valakit idézhetek, aki szintén igen behatóan foglalkozott Bánk bánnal és sok tekintetben nagyon kitűnően magyarázza a darabot — s ez maga Hevesi Sándor, aki a szóbanforgó jelenetre, mint „a tragédia legtöbbet vitatott“ és Vörösmarty által is kifogásolt helyére igen bölcsen azt jegyzi meg magyarázatos Bánk bán kiadásában, hogy Bánk viselkedése „szükségszerűen folyik a hős jelleméből és a helyzetből, amelybe került...“ S ide vonatkozó igen szép fejtegetései során ki is jelenti, hogy „az volna lélektani hiba, ha Bánk megrohanná Ottót...“

— Ami pedig a IV. felvonásnak Vörösmartytól kívánt megkurtítását illeti, hadd emlékeztessék minden színházlátogatót arra, hogy ezt a felvonást állandóan lélekzet-visszafojtva hallgatja a közönség, s a függöny összecsapódása után elemi erővel tör ki a tetszés, s zúg a taps lankadatlanul, sokszor a következő felvonás kezdetéig. E tekintetben sincs hát szükség dramaturgiai változtatásra, a siker érdekében.

— Ime a Vörösmarty kifogásai, a későbbi, a'aposabb, elmélyedőbb bírálatok világítása és a tapasztalatok bizonyosságai mellett! Ezekre a kritika és a publikum által már igazán megdöntött észrevételekre támaszkodva kívánná most Hevesi a Bánk bánt „megjavítani“. E'hihető, hogy a buzgó igazgatót dramaturgiai nemes becsvágya sarkalja ezúttal is — de senmiképen sem lenne helyes ennek a tervnek valóra váltása. Igenis, lehet Bánk bán rendezésén módosításokat eszközölni, de azok a változtatások, amiket Hevesi a Vörösmarty nem helytálló kritikája alapján tervez, már meghaladnák a rendező hatáskörét és jogait, amelyek végre is nem korlátlanok a szerzővel és művével szemben. Csakugyan szükségesek lennének némi változtatások a jelenlegi rendezésen, de leginkább olyanok, amiket a szöveg egyenesen megkíván, s amelyek az író utasításainak megfelelnek, mert ezek közül bizony néhányat a színház na figyelmen kívül hagy.

— Bánk bán dramaturgiai átdolgozására azonban semmi szükség, sőt nem is lenne szabad megtenni.

A Budapesti Hírlap október 27-i számában jelent meg Hevesi Sándor nyilatkozata a szerkesztőhöz intézett levél formájában.

7. Hevesi Sándor levele.

Mélyen tisztelt Főszerkesztő Úr,

végtelenül hálás vagyok, hogy a Budapesti Hírlap „Bánk bán“ új színpadra vitelének kérdésében megszólaltatja az ország legnagyobb tekintélyeit, hiszen lehet-e nagyobb örömünk és elégtételünk, mint látni azt, hogy egy tisztán irodalmi és művészeti kérdés ennyire megmozgatja nálunk a szíveket és climéket.

Amde Négyesy László egyetemi tanár úrnak mai hozzászólásából (amelynek minden pontjával egyetértek), azt kell látnom, hogy nyilatkozatomat, szándékomat, tervemet a megjelent újságcikkek révén a lehető legalapobbban félremagyarázták.

Hol venném én azt a bátorságot, hogy Katona József művét átírtam. átdolgozzam, vagy akár egy sort is beleírjak? Hogy juthatna eszembe olyan örütség, hogy Bánk bán jellemét megváltoztassam vagy átformáljam! Hogy

gondolhattam volna még csak álomban is arra, hogy Katonának kéretlen szerzőtársa legyek?

Engedje meg tehát mélyen tisztelt Főszerkesztő úr, hogy néhány rövid pontban megállapítsam, miről is van szó, — nehogy a további vita még ferdebb mellékutakra terelődjék.

1. Én Bánk bánt újból színre akarom alkalmazni az eddigi nyolevan esztendő színpadi tapasztalatai alapján.

2. Bánk bánt eddig is jelentékeny kihagyásokkal adta a Nemzeti Színház. Meggyőződésem az, hogy e kihagyások nem mindenben megfelelők, néhol értelemzavarók. Színpadi nyelven szólva tehát a Bánk bánt a mai színpad szempontjából újból meg akarom húzni.

3. A mű világsága és érthetősége, s ezzel kapcsolatban színpadi hatása bizonyos jelenetek átcsoportosítását kívánja meg, — s ezeket óhajtanám elvégezni.

4. Katona József szövege semminő átírást nem szenvedne és semmiféle beleírás nem történék.

5. Bánk bán jelleme nem változnék, ám kihagyások révén eltűnének mindazok a zavaró momentumok, melyeket először Vörösmarty Mihály állapított meg s amelyek a mű színpadi hatását azóta is hátrányosan gyöngítik.

6. Klasszikus műveknek illetén színrealkalmazása minden nagy állami színházban évszázados tradíció. Fausttal, Wallensteinel, Toll Vilmossal, Corneille Cinnájával hasonló változtatások történtek, — amelyek e művek népszerűségét csak emelték, az irántuk való érdeklődést fokozták és bár — ami természetes — sokféle kritikában részesültek, mindenütt az a felfogás alakult ki, hogy a klasszikus művek ilyen irányban való népszerűsítése nem-hogy kegyeletsértés volna, de csakis ez az igazi kegyelet, mert dícsérni Katonát lehet kegyeletes dolog, de ennél sokkal kegyetesebb: megnézni és meghallgatni őt a színházban, — s ebben az igazi kegyeletben igen is nagy a fogyaték.

7. Hogy a kísérlet előtt a magyar kritika egyeteme e'le bocsátottam a kérdést, ez legjobban bizonyítja, hogy mennyire tisztetem Katona művét s milyen kényesnek tartom még olynmű színrealkalmazását is, amelyet a klasszikusokkal szemben mindenütt Európában nemcsak természetesnek, de kötelességszerűnek tartanak.

8. Az egész kérdés abból a mélyszéges és évtizedeken át le nem küzdött szomorúságomból fakadt, hogy Bánk bánnak nincs meg a színpadi sikere, amelyet megérdemel. Nem kell ezt a sikert minden magyar embernek őshajtania?

Budapest, 1928 okt. 26.

Kiváló tisztelettel

Hevesi Sándor,

a Nemzeti Színház igazgatója.

8. Utóhangok.

A vitát a B. H. ezzel be is fejezte. Fölösleges is lett volna folytatni. Az átdolgozás ellenőrzői, a közönség nagyobb része, *megkapták a teljes biztosítékot, hogy a Bánk bán szövegét nem dolgozzák át.*

Némely más lap is, elsősorban az Uj Nemzedék, nagy érdeklődéssel kísérte a vitát és a Bánk bán érinthetlenségét hangoztatta.

Október 27-én a Magyar Hirlap is megszólaltatta Hevesi Sándort, aki ott is kijelentette, hogy nem átírásról vagy átdolgozásról van szó, hanem csak dramaturgiai és scenikai változtatásokról. A Bánk bánat ma átírni vagy átdolgozni örültség volna, ellenben megfelelő rendezésben a mai közönséghez közel-hozni kötelessége a Nemzeti Színháznak. A nyilatkozat hosszan fejtegeti, hogy dramaturgiai és scenikai változtatásokat a klasszikus darabokkal szemben is szoktak a színházak alkalmazni. Az átdolgozás ellenzőit úgy mutatja be, mintha azok nem az ő hiteles interjúját olvasták volna el.

Október 28-án pedig az Ujság c. lapban Pütkösti Andor ír „Bánk bán-ügy“ címmel kéthasábos cikket, Jánosy Gáborral meg az akadémikusokkal fanyarul szellemeskedve, utal arra, hogy mikor két évvel ezelőtt a Faust két részét egy estére vonta össze Hevesi, akkor a Kisfaludy-Társaságban tetszett az előzetesen bemutatott terv. Paulay szenirozása is erélyesen hozzányúlt az Ember Tragédiájához. Madách is megköszönte Aranyinak, hogy javításokat tett művén, amelyek „valóságos Columbus-tojások“.

Hevesi Sándor és Pütkösti Andor nyitott ajtót döngetnek. Senki a scenikai változtatásokat nem ellenezte. Az egyik nyilatkozatban (okt. 26.) egyenesen ki van emelve, hogy ilyen változtatásokat szabad a színháznak tenni, szabad a darabból törülni is, a lélektani szerkezet kára nélkül, szabad jeleneteket átesoportositani. A manöver, pl. Pütkösti cikkében, az: úgy tüntetni fel a kritikásokat, mintha olyat elleneztek volna, amit állandó színházi gyakorlat igazol. Azok a vaskalaposok már egy kis scenikai igazítást se akarnak túrni! — Pedig dehogyan nem! Ők az *átdolgozás* ellen tiltakoztak. Ha csak scenikai átdolgozást értettek Hevesiék, miért volt az a nagy égzengés előre ezért a kis omlettért? Minek volt akkor előre hánytorgatni Bánk jellemének és szerepének a határozatlanságát? Hogy tudnak ezen scenikai változtatással segíteni? — Komo-lyabb szó a Hevesié. Elhisszük neki, hogy eredetileg nem volt szándéka a Bánk szövegét átdolgozni; de tőle és környezetétől is elvárunk annyi loyaltást, hogy ne kenjék a hibát azokra, akik a beharangozásból (l. a Pesti Naplóbéli cikket) és Hevesi

saját exozéjából levonták a logikai következményeket. Utólag igen világosan beszélnek; mért nem beszéltek előre is ilyen világosan? Igenis, ha nem akarta is Hevesi a szöveg átdolgozását, a csábítás rá nézve megvolt. Az irodalmi és művészeti abszolutizmus lélektana is az, ami a politikai abszolutizmusé, evés közben jön meg az étvágya. Ha olyan *őrültség* a Bánkot átdolgozni, ahogy Hevesi utólag mondja a maga szavajárásával: miért tűrte olyan sokáig, hogy ezt higgyék róla? Miért nem igazította helyre azt, hogy a Pesti Napló átdolgozó szándékot és nagy jelentőséget tulajdonított az ő interjújának? És miért nem nyilatkozott akkor, mikor egy elsőrendű írónk is a szövegbe való beledolgozásnak értette Hevesi szándékát, sőt kedves dodonai kétértelműséggel némiképp bátorította is őt az átdolgozásra? Miért nem mondta akkor, hogy ez *őrültség* lenne. Ha mulasztás történt, az nem a kritikusok részén történt.

Mindenesetre örülni kell, hogy végre is határozott nyilatkozatot tett, kijelentette, még pedig a legerélyesebben ellenző nyilatkozatra, hogy annak minden pontjával egyetért, s kijelentette, hogy Katona szövegén semmi változtatást nem tesz. Katona szövege tehát meg van mentve a színpad javára is.

A szcenikai változtatáshoz teljes sikert kívánunk. Talán még többet ér azonban a jó szereposztás. Bánkhoz meg kell találni a kellő embert, aki ezt a szerepet teljesen megérti, a bán bonyolult lélekállapotait művészi igazsággal meg tudja játszani és a közönséggel is meg tudja értetni, s akinek személyisége nem törpül el pl. a Peturé mellett, mint olykor megtörténik. Kell lenni egy olyan művésznek. Voltak is már, akik aránylag igen jól játszották. Lesz is, aki majd fényesen játssza. —é—á—

A Nemzeti Mult Irodalmi Bizottsága.

Ma, amikor a napilapok hirdetései minden irodalmi művet ingyenesen kínálnak az olvasóközönségnek és már azért is hálas köszönetet rebegnek, ha az olvasó egy nyolecfilléres levelezőlapon megengedi, hogy az illető író ingyenes könyvsorozatát a címére elküldhetik, ebben a könyvkiadási aranykorszakban természetes, hogy a kiadó nem elégedhetik meg a szépen bekötött munka ajándékképp való megküldésével, hanem gondoskodnia kell arról is, hogy minden olvasó minden íróat abban a feldolgozásban kapjon meg, amilyent éppen megkövetel.

A Nemzeti Művelődési Bizottsága nemesak megalakult, hanem négy újságoldalra hirdetési szemlélet is indított, azzal a groteszk gondolattal, hogy amit a nagy magyar írók rosszul írtak meg, azt majd ők újraírják a mai fővárosi közönség ízlése szerint. Nagy irodalmi érzék nem lehet a bizottság tagjaiban, mert ha lenne, akkor tudnák azt a minden iskolásgyerek előtt ismeretes alapigazságot, hogy az irodalmi termék mivolta nem merül ki sem a stílusban, sem a mesében magában, hanem a kettő szétválaszthatatlan. Magyar művet mai magyarságra fordítani olyan balgaság, mint Dantét átírni valamelyik olasz nyelvjárásra. Ettől már csak egy lépés az a gondolat, hogy az egyes írókat bizonyos nyelvjárásokra írják át: Keményt őző, Jókait íző, Mikszáthot székely stb. nyelvjárásra. A következő lépés a regény meséjének korszerű átdolgozása, mert az olvasót zavarja Jókai betyárja, helyettesíteni kell tehát gyárból kizárt munkanélkülivel. Milyen naiv tudás botránkoztat meg a Fekete gyémántok-ban! Nosza, pótolni kell azt, amit Jókai szakismerete hibázott. Végül megváltozik az emberek gondolkodása a becsületről is: minek kapjon akkor az olvasó egy-egy Keményhóst a regényben, akitől, mint valószínűtlentől, úgyszólván érdektelenül fordul el.

De, ha még ehhez a végső átíráshoz a modern nemzeti szellem nem jutott is el, meg kell tiltakozásunknak akadályoznia azt is, hogy a régi magyar írók szövege szabad prédája legyen meg sem nevezett, tehát felelőtlenül meghúzódo átdolgozóknak. Annál határozottabban kell ennek a tiltakozásnak hangzania, mert az első átdolgozás már előttünk is van, és abból látjuk, hogy az átdolgozó vagy gondot sem fordított eleget a munkára, vagy képességei voltak fogyatékosak. Pedig nyilvánvaló, hogy a legtöbb figyelmet erre az első átdolgozásra vesztegetett a kiadó. És mit látunk?

Már a cím is megváltozott: nem „Csehek Magyarországbán“, hanem Magyarországon. A helyhatározórag nem véletlenül volt „-ban“, mert nem átutazásról van szó a regényben. Nem tudjuk, miért elavult a „megszemélyesít“ ige mellett a „-ban“ és jobb a „-nél“ (megszemélyesítve Komoroczinál, e helyett Komoroczipan). Nem tudjuk a hasznát a sok névelő közbeszövésének, amire a modernizáló annyira ügyel. De a legbántóbb az értelmi árnyalatok elveszése az átdolgozásban, mert nem azonos: botját feszíté maga előtt — és: botját maga elé

nyomta; szorított és szorongatott; havazódtak és hóval dobálóztak, stb. Néha teljesen félreérti az átdolgozó a szöveget, pl. amikor az aggszerűt régimódinak mondja. A szöveg szerint „a hirtelen tömeggé fagyott hasábokról szikrák szökdeltek“, míg az átdolgozó szerint „csak úgy szikráztak“.

Az átdolgozás legnagyobb hibája azonban az, hogy a mű jellegét változtatja meg; Jósika regénye így átírva, gyatra harmadrangúság, a történeti értéke elvész. És a regény színezetéhez is hozzátartozik a stílus régiessége, amit a pesti magyarsággal beszélő átdolgozó teljesen lehánt róla. A magunk részéről tehát csak vakmerő üzleti fogásnak érezhetjük ezt a „nemzeti törekvést“, ugyanolyannak, mint az ingyenes detektívregények halomszámra való közrebozsátását. A kiadó azért adja ki ezeket, mert ingyen jut regényekhez, nem kell írói honoráriumot fizetnie, és azért hangoztatja a nemzeti célzatot, mert a közönség ezen a réven fogható meg a legkönnyebben. Mászt sem a hirdetésből, sem az első próbából kiérezni nem tudunk. Hogy mégis magyar szerző jut, ha meghamisítva is, a közönség elé, az ennél az üzleti vállalkozásnál az üzleti fogás kényszere, nem több. Lehet, hogy az írók között van komoly becsvággyal dolgozó is, de azt is csak sajnálni tudjuk, megérteni nem.

• K.

Elhúnytak.

CHALUPKA REZSŐ kir. tanfelügyelő, szül. Eperjesen 1868 ápr. 19 én, megh. Székesfehérvárt 1928 novemberében. Műfordításai, irodalomtörténeti és egyéb tárcái 1884 óta vidéki és fővárosi lapokban. Munkái: *Bűn és bűnhődés*. Beszély. Dunaföldvár, 1888. — *Sajtó és morál*, Moór, 1898. — *A Székesfehérvár városi állandó színház története*. Székesfehérvár, 1899.

DÓKUS GYULA (csabacsüdi) kormányfőtanácsos, ny. alispán, szül. Sátoraljaújhelyen 1849 okt. 19-én, megh. u. o. 1928 okt. 12-én. 1871—1922-ig szolgálta Zemp'én vármegyét, 1909 óta mint alispán. 1890 jan. 1-től 1891 jún. 7-ig szerkesztette a Zemplén c. hetilapot, Álneve Csabai.

DONGÓ-GYARFÁS GÉZA kormánytanácsos, vármegyei főlevéltárnok, szül. Kiskúnfélégyháznál 1853 júl. 16-án, megh. Sátoraljaújhelyen 1928 szeptember 2-án. Eredetileg piarista-tanár volt. 1878-ban a rendből kilépvén, Zemplén vm. szolgálatába állott. 1873 óta írt verseket és cikkeket vidéki lapokba. 1876-ban a Máramaros, 1891 óta a Zemplén című lap szerkesztője volt. Álnevei: Főlegyházi; Ógnodi. Több néprajzi tanulmánya önállóan is megjelent.

GEÖCZE SAROLTA (szendrői) tanítónőképzőintézeti igazgató, szül. Eecsén (Zemplén vm) 1862 dec. 27-én, megh. Budapesten 1928 szept. 23-án, 1886 óta állt a tanügy szolgálatában, előbb Brassóban, majd Komáromban s végül 1908 óta Budapesten. 1888 óta dolgozott irodalmi téren. Főleg pedagógiai és társadalomtudományi kérdésekkel foglalkozott. Meséi és allegóriái a Kis Lapban s más ifjúsági lapokban. Fordításai közül az esztétikai irányúak: *Művészet és természet*. Cherbuliez után. Bp., 1893. — *Velenze kövei*. Irta: Ruskin. U. o., 1893 (3 kötet), Eredeti munkái közül e körbe vág: *Ruskin élete és művei*. Bp., 1900.

HORVATH GYULA dr. ügyvéd, volt országgyűlési képviselő, szül. 1868-ban, megh. Balatonalmádiban 1928 okt. 20. Társzerkesztője volt a M. Jogász c. szaklapnak.

MIKECZ JÓZSEF ny. városi tisztviselő, megh. Nyíregyházán 1928 októberében, 85 éves korában. 1874 óta működött a hírlapírás terén. Szerkesztette a Szabolcsmegyei és Hajdúkerületi Közlöny, a Nyíregyháza és az Ébredjünk c. lapokat.

SZABADI BÉLA magántisztviselő, megh. Budapesten 1928 szeptemberében. Több protestáns hitbuzgalmi munkát fordított, köztük Bunyan *The pilgrims progress* c. klasszikus munkáját: *A zarándok útja a jelen világból az eljövendőbe*. Bp., 1907.

TÓTH ÁRPAD hírlapíró, szül. Aradon 1886-ban, megh. Budapesten 1928 nov. 7-re virradó éjszakán, Atyja T. András szobrász volt, a clevelandi Kossuth-szobor alkotója. Kis gyermek korában Debrecenbe került, ahol a reáliskolát végezte. Tanárnak készült, de a kenyérgondok miatt hírlapírói pályára kellett mennie. E téren előbb Debrecenben, majd Budapesten működött. A fővárosban egyideig a P. Napló munkatársa volt. 1918-ban szerkesztette Hatvany Lajos Esztendő c. folyóiratát. 1921 óta Az Est egyik segédszerkesztője és vezércikkírója volt. Eredeti és fordított versei A Hétben és a Nyugatban (1908 óta). — Kötetei: *Hajnali szerenád*. Költemények, Bp., 1913. — *Lomha gályán*. Költemények. U. o., 1917. — *A readingi fegyház balladája*. Irta Wilde Oszkár. Ford. U. o., 1921. — *Aucass'n és Nicolette*. Ford. U. o., 1921. — *Kisebb költemények*. Irta Milton. Ford. U. o., 1921. — *Bouvard és Pérouchet*. Regény. Irta Flaubert. Ford. U. o., 1921. — *Az öröm illan*. Költemények. U. o., 1921. — *Örök virágok*. Költeményfordítások. U. o., 1921. — *Romlás virágai*. Irta Ch. Beaudelaire. Ford. Babits Mihállyal és Szabó Lőrincel. U. o., 1923. — *Lélektől-lélekig*. (Hátrahagyott versek.) U. o., 1928. G. P.

Hírek.

Káddár vitéz sirja. — A törökvilág mondaköltészetének neves alakja Borosjenői Káddár István hajdúhadnagy. Szeptember 9-én avatták fel a sírját Bihar megyében s emléktáblát emeltek föléje. A sírkő felirata: „Nemes Borosjenői Vitéz Káddár István, II. Rákóczi György fejedelem végekbeli kapitánya, hősi ha'ált halt 1658 szeptember 23-án az Újfalunál állott Berettyó-híd védelmében a tatár sereggel vívott csatában.“ A berettyóújfalusi ünnepségen számos tiszántúli küldöttség vett részt.

Bessenyei György sírja. — A halhatatlan érdemű testőríró öreg korában a Berettyó töltése mellett élt. Itt is temették el, nem messze Vitéz Kádár István nyughelyétől. Sírját ez évtől kezdve már gondozzák, mert megalakult az Országos Kanizsai Dorottya Bizottság — védője Horthy Miklós kormányzó neje, elnöke gróf Bethlen Istvánné — s az új egyesület magára vállalta a régi magyar történeti sírok gondozásának kegyeletes munkáját.

Széchenyi István emléke. — November 3-án leplezték le a budapesti kegyesrendi gimnáziumban gróf Széchenyi István emléktábláját. A legnagyobb magyar a piarista iskola tanítványa volt, amint itt tanultak többek között a magyar írók közül: Orczy Lőrinc, Bacsányi János, Vereseghy Ferenc, Katona József, Vörösmarty Mihály, Bajza József, Petőfi Sándor, Vajda János, Madách Imre és sokan mások.

A főváros kegyelete halottak napján. — Budapest székesfőváros tanácsa ha'ottak napján 100-nál több sírt díszített föl, hogy kifejezést adjon kegyeletének a Kereposi-temetőben nyugvó közéleti kiválóságok, művészek és írók iránt. Az írók közül Arany János, Ady Endre, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és Reviczky Gyula részesült ebben a megtisztelésben.

A csehek és a magyar irodalom. — A cseh országgyűlésen az egyik felvidéki keresztényszocialista képviselő óvást emelt a cseh kormány magyarellenes irányzata ellen s kimutatta, mekkora ellensége ez az új államalakulat a szabadságnak és a népek szellemi együttműködésének. Amíg a tótok Szent Adalbert Egyesülete ma is szabadon működik Budapesten, addig a budapesti Szent István Társulat kiadványait kitiltották a Felvidékről. Nem szabad terjeszteni Prohászka Ottokár filozófiai műveit sem. A magyar klasszikusok közül többek között elkobozták Balassa Bálint és Csokonai Vitéz Mihály verses köteteit és Gárdonyi Géza regényét, az Egri csillagokat. A Felvidéken ma használatos tankönyvekben az az állítás van, hogy a régi magyar időkben a tót beszédet bűnnek tartották és mint hazaurulást büntették. Ezzel szemben a keresztényszocialista képviselő rámutatott arra, hogy Csernoch János szegény tót fiú volt s Magyarország hercegprímása lett.

Új könyvek.

Verses kötetek.

- Babits Mihály: Versek. Bp. 414 l. Athenaeum.
 Bokréta. Negyedik Könyv. Baja Mihály, Gulyás József, Gyököcssy Endre, Madai Gyula, Oláh Gábor versei. Pintér Jenő előszavával. Debrecen, 1928. 128 l. Csokonai-Könyvtár.
 Móra László: Sír egy ország. Második bővített kiadás. Bp. 1928. 164 l.
 Oláh Gábor: Válogatott költeményei. Debrecen, 1928. 144 l.
 Pósa Lajos: Hegedűszóban szép mese. Bp. 128 l.
 Szathmáry István: A szép lovagja. Bp. 74 l. Singer és Wolfner.
 Takáts József: Álmodó lelke temploma. Bp. 1928. 84 l.

Elbeszélő kötetek.

- Bibó Lajos: Anyám! Két kötet. Bp. 560 l.
 Bónyi Adorján: A mennyei híd. Bp. 224 l. Légrády.
 Eörsi Julia: Jelizaveta Krolowa. Bp. 128 l.
 Földi Mihály: Az utolsó álarc. Bp. 348 l.
 Hangay Sándor Kékkönyve. Bp. 1928. 208 l.
 Hegyaljai Kiss Géza: Napfény a hegyalján. Miskolc. 1928. 158 l.
 Jankovics Marcell: Magyar porszemek. Pozsony. 1928. 268 l.
 Szilárd János: Ha a szerelem meghal. Bp. 240 l. Stádium.
 Zilahy Lajos: Valamit visz a víz. Bp. 162 l. Athenaeum.

Színművek.

- Ozorayné Kálmán Margit: Halálos összetartozás. Az újraélés színjátéka.
 Bp. 1928. 242 l.
 ccl. U. o., 1923. — *Lélektől-lélekig*. (Hátrahagyott versek.) U. o., 1928.

Tudományos munkák.

- A Magyar Tudományos Akadémia Vörösmarty-kéziratainak jegyzéke. Össze-
 állította: Brisits Frigyes. Bp. 1928. 396 l.
 A Kisfaludy-Társaság Evlapjai. Ötvenhetedik kötet. 1924—1928. 363 l.
 Franklin.
 Csekey István: Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya. Bp. 1926.
 100 l. Franklin.
 Dugonics András szegedi monográfiája. Sajtó alá rendezte: Lugosi Döme.
 Szeged. 1929. 32 l.
 Sándor Vencel: Középiskolai nevelőoktatásunk problémái. Bp. 1928. 33 l.
 Élet.
 Szent István Akadémia felolvasásai. Bp. 1928. — Grosschmid Lajos: A li-
 neáris congruentia-csoport és a négyzetmaradékok elosztása. 56 l. —
 Pitroff Pál: Keresztény forma és stílus. 14 l. — Anjeszky Aladár:
 A háziállatok veszettség elleni védőoltása Magyarországon. 14 l. —
 Kúhár Flóris: A misztikus természetsszemlélet alapjai. 24 l. — Hóman
 Bálint: Fejérpataky László emlékezete. 20 l. — Scheffler János: Háni
 János szatmári püspök és kinevezett primás emlékiratai 1848/49-ből.
 94 l. — Pataky Arnold: Székely István emlékezete. 22 l.
 Szent István könyvek. Bp. 1929. — Petró József: Az ősegyház élete. 184 l. —
 Radó Polikárp: A kereszténység szent könyvei. II. Új szövetség.
 306 l. — Trikál József: A jelenségekből a valóságba. 248 l. — Erdey
 Ferenc: Kant valláserkölesi világnézete. 136 l. — Hartmann Grisar:
 Luther Márton élete. 424 l. — Tóth Ágoston: Bevezetés a meteoroló-
 giába. 204 l. — Bánhegyi Jób: A magyar irodalom története. I. A leg-
 régebb időktől Kisfaludy Károlyig. 228 l. — Divald Kornél: A ma-
 gyar iparművészet története. 268 l. — Balanyi György: A római kér-
 dés. 230 l.
 Tolnai Vilmos: Magyarító szótár. Bp. 1928. 340 l.
 Turóczy Trostler József: Entwicklungsgang der ungarischen Literatur. I. Bp.
 1928. 34 l.

- Valentényi Gáspár: Az elemi népoktatásügy autonómiaja törvényhozásunkban. Miskolc, 1928. 110 l.
- Varju Elemér: Szent István király legendái. Bp. 1928. 116 l. Singer és Wolfner.
- Várdai Béla: Dürer Albert. Bp. 24 l. Szent István Akadémia.
- Virányi Elemér: Ferenc Herczeg ja tema kirjanduslik toodang. 1927. 28 l.
- Virányi Elemér: Ungari ajalookirjanduse peajooned. 1927. 24 l.
- Virányi Elemér: Ungari uurimused hoimrahvaste ja algkodu ölesotsimiseks. 1927. 46 l.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1928 október 13-án tartott felolvasó üléséről. — Elnök: Négyesy László.

Tárgy: Sik Sándor Gárdonyi Gézáról, Brisits Frigyes Vörösmarty Mihály: Hunyadi Lászlójáról tartott előadást.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1928 november 10-én tartott felolvasó üléséről. — Elnök Négyesy László.

Tárgy: Gulyás József: Harsányi István emlékezete.

Jegyzőkönyv a Magyar Irodalomtörténeti Társaságnak 1928 november 10-én tartott választmányi üléséről. — Elnök Négyesy László.

Az elnök bemutatja Zoltvány Irén alelnök levelét, melyben hivatkozva magas korára és gyengélkedésére, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság iránt érzett állandó és kegyeletes érdekeinek fenntartásával, az alelnöki tisztségről lemond. Szász Károly alelnök javasolja, hogy a lemondást a választmány ne fogadja el. Indítványozza, hogy a választmány egy Zoltvány Irén alelnök úrhoz megírandó levélben juttassa kifejezésre iránta való ragaszkodó tiszteletét s kérje, hogy a Társaság díszére fogadja el továbbra is az alelnöki tisztséget. Az elnök az egyhangú lelkesedéssel elfogadott indítvány végrehajtásáról intézkedni fog.

Pintér Jenő felszólalásában óvást emel a Nemzeti Mult c. vállalat ellen, mely irodalmunk két kiválóságának: Jósika Miklósnak és Vas Gerebennek munkáit átírásban bocsátja a közönség elé. Szász Károly az erkölcsi jog alapján kívánja az íróknak immár nemzeti közkinccsé vált munkáit megvédeni. Indítványozza, hogy ez ügyben a Társaság írjon fel intézkedés végett a vállas- és közoktatásügyi miniszter úrhoz. Badies Ferenc az irodalomvédelem nevében ajánlja, hogy a Társaság a miniszterhez intézendő feliratában hangsúlyozottan kérje, hogy addig, amíg törvényhozási úton történik ez ügyben intézkedés, az ifjúsági könyvtárak ne szerezhessék be ezeket a munkákat. Az elnök az egyhangúan elfogadott javaslatokat a következőekben foglalja össze:

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság a magyar írók hagyatékának megőrzése érdekében tiltakozik e tisztára üzleti szándékok megvalósulása ellen. Eppen ezért feliratban fordul a Kultuszminiszter Úr Ó Nagyméltóságához s törvényes intézkedést kér az irodalom védelmére. A felirat szerkesztésére Négyesy Lászlót, Szász Károlyt és Pintér Jenőt kéri fel. Megdöbbenésének ad kifejezést a Társaság, hogy ez a vállalkozás egyáltalában lehetséges:

Inhalt der selbständigen Artikel. Der Präsident der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte Prof. Ladislaus Négyesy ersucht in einer von ihm verfassten Denkschrift den ungarischen Cultus- und Unterrichtsminister, seinen Schutz den Werken der älteren ungarischen Schriftsteller angedeihen zu lassen. Es constitutierte sich nämlich jüngst in Budapest eine geschäftliche Unternehmung mit dem Zweck, Romane älterer hervorragender ungarischer Autoren mit modernisiertem Text herauszugeben. Das Vorhaben erweckt in ungarischen wissenschaftlichen Kreisen das grösste Misstrauen; dieser Stimmung gibt die Denkschrift der Gesellschaft überzeugenden Ausdruck. Wenn eine Bearbeitung nur den stofflichen Inhalt intakt lässt, dem Dichter aber seine Sprache und seinen Stil wegnimmt, so wird auch aus dem hervorragendsten Werk ein stümperhaftes Machwerk. Das geistige Besitzrecht bleibt dem Dichter auch dazu gesichert, wenn das materielle vielleicht schon verjährt ist. Ältere Werke müssen mit pflichtgemässer Treue herausgegeben werden und die individuellen Eigentümlichkeiten der Autoren, die unverfälschte Echtheit ihres geistigen Bildes zu wahren, ist nationale Pflicht. — Géza Kiss v. Hegyalja: Franz Kazinczy als Archivar. Der grosse ungarische Sprachrenewer beschäftigte sich in seinen älteren Jahren unter misslichen materiellen Verhältnissen mit der Neuordnung des Zempléner Comitatsarchivs. — Ivan Szigetvári: Quellen von Anekdoten. Ein Hinweis darauf, wie schwer sich manchmal die Urquelle eines geistreichen Aperçus bestimmen lässt. — Constantin Dénes gibt Erläuterungen zu einem Aranyeschen Gedicht. — Béla Szira bespricht eingehend den neuen Band des Vizsotaschen Széchenyi-Werkes, der sich mit dem Antagonismus der beiden ungarischen Staatsmänner, Graf Stefan Széchenyi und Ludwig Kossuth, befasst. — Paul Gulyás gibt kritische Bemerkungen zu Editionen alter ungarischer Werke. — Von Wilhelm Tolnai lesen wir Erläuterungen zu einer Stelle des Dichters Csokonai Vitéz Mihály. — Zolt Alsözeghy ist Verfasser einer Studie über zwei moderne ungarische Dichter: Géza Lampérth und Árpád Pásztor. Lampérth fusst ganz auf alter ungarischer nationaler Grundlage, während Pásztor ein Literat ganz modernen Geistes ist. — Es folgen grössere und kleinere Recensionen über Erscheinungen der ungarischen Literatur und Literaturgeschichte. Auch werden alle, in ungarischen Zeitschriften und Zeitungen erschienene, mit der Literatur in irgendeiner Beziehung stehende Artikel gewissenhaft registriert. Die Rubrik Figyelő — Beobachter — bringt diesmal Polemisches zu Bánk bán, der ausgezeichneten ungarischen Tragödie. Alexander Hovosi, der Director des Budapester Nationaltheaters wollte nämlich das Dichtwerk mit neu bearbeitetem Text aufführen lassen, und trachtete sein Vorhaben auch kritisch zu begründen. Die Erklärungen Hovosis riefen allgemeinen Widerspruch hervor sowohl gegen die textlichen als auch gegen die dramaturgischen Änderungen. Der berühmte Romancier und Dramatiker Franz Herczeg, der anerkannte Kritiker Karl Szász, die Professoren Ladislaus Négyesy und Elemér Császár waren eines Sinnes in der Verurteilung des Vorhabens. Auch eine parlamentarische Stimme liess sich hören. — Biographische Daten der jüngst verstorbenen ungarischen Schriftsteller, ein Verzeichnis der neu erschienenen Bücher, sowie Rechenschaftsberichte über die Tätigkeit der Ungarischen Gesellschaft für Literaturgeschichte bilden den Schluss eines jeden Heftes.

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Pintér Jenő. Budapest I, Attila-utca 1. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1928. (Dr. Czákó Elemér.)